

Відгук

офіційного опонента Федяєвої Валентини Леонідівни
на дисертацію Світельської-Дірко Світлани Володимирівни
«Виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в
педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського», представлену на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності
13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сучасний стан розвитку України, її освітнього простору, науки, культури, школи характеризується докорінними змінами системи цінностей і ціннісних орієнтацій у суспільстві. Ці процеси позначено як пошуком інноваційних підходів у моделюванні освітніх структур сьогодення, так і зверненням до вивчення і узагальнення історико-педагогічного досвіду української школи та педагогічної думки.

Перед сучасною педагогічною наукою постало безліч проблем у контексті розбудови Нової української школи. Вчені, вчителі-практики різних ланок освіти, вихователі дошкільних закладів, організатори й управлінці освітньої галузі в своїй роботі у відповідях на виклики сьогодення звертаються до історичного досвіду наукових шкіл, концепцій, робіт класиків педагогічної науки, досягнень новаторських шкіл, спадщини відомих вітчизняних учених, до яких, безумовно, відносяться і постать світоча педагогічної науки України, директора авторської школи на Кіровоградщині Василя Олександровича Сухомлинського.

Без постаті Василя Олександровича – непересічної особистості, вчителя і науковця ми не можемо собі уявити історію української педагогічної науки. В особі В.О. Сухомлинського педагогіка України має величину світового масштабу, за цією постаттю можна визначити зрілість української педагогічної думки та школи.

Спадщина педагога була предметом великої кількості наукових розвідок, автори яких схарактеризували різні аспекти творчої спадщини та

практичної діяльності Василя Олександровича. Однак, можливо, саме зараз, коли відійшли в минуле різні модифікації нав'язаного єдинодумства, коли ми повільно, важко, але ж все таки входимо в смугу соціальної, розумової й духовної зрілості, наступила пора глибокого або, принаймні, нового, прочитання його праць, які, безумовно, сьогодні є «філософією для дітей».

У всі часи першочерговим завданням системи освіти було і залишається залучення молодого покоління до найкращих здобутків людства, до надбань світової і національної культури, які зафіксовано і збережено для нащадків завдяки існуванню духовного слова в різних жанрових проявах, в тому числі і казці.

Як один із засобів виховання ціннісних орієнтацій дітей, особливо молодших школярів, як універсальна скарбниця суспільних та культурних змін цивілізації не втратила свого виняткового значення і донині одна із складових педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського – казка. Вона сприяє «цілісно образно-емоційному пізнанні світу зростаючою особистістю», розвиває «рефлексивне емоційно-ціннісне міркування», що сприяє формуванню у дітей любові до батьків, поваги і співчуття до бабусь і дідусів; честі і совісті, скромності і безкорисливості, моралі, свободи і обов'язку; любові до рідної землі.

Незаперечним є факт високого виховного потенціалу казки, вплив якої на розвиток духовності особистості, її світоглядних позицій підтверджено не одними поколіннями науковців у галузі педагогічних і психологічних досліджень.

Відтак, актуальність запропонованого Світельською-Дірко Світланою Володимирівною дисертаційного дослідження є незаперечною і безсумнівною.

Звернення дисертантки у розв'язанні важливих завдань щодо виховання сім'єю і школою ціннісних орієнтацій молодших школярів в умовах сьогодення в контексті вивчення і втілення ідей, поглядів і практичної діяльності В.О. Сухомлинського, зокрема, системи складених ним понад

1500 оповідань, казок, новел, притч, легенд, бувальщин, дозволило представити педагогічній громадськості системний, поглиблений аналіз проблеми використання казки в структурі виховних впливів на особистість молодшого школяра. Нерозробленість окресленої проблеми у вітчизняній історико-педагогічній науці, доцільність урахування теоретичних напрацювань у практиці використання казки в умовах сьогодення говорить про своєчасність даного дослідження.

Об'єктом дослідження дисертантка обирає зміст та сутність ідей про казку в спадщині В.О. Сухомлинського, методику їх реалізації в діяльності початкової школи. У роботі логічно сформульовано предмет дослідження, а саме – процес виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського та його відображення в діяльності початкової школи на різних етапах її розвитку.

Увага дослідниці звернена на досить значний масив історико-педагогічних та теоретичних праць філософського, історичного, педагогічного спрямування, автентичних матеріалів тощо. Авторкою опрацьовано 383 джерела, що відображають різні аспекти обраної теми.

Зміст, структура, методологічний апарат дисертації свідчить про достатній науковий рівень дослідниці, що дозволило їй виконати роботу, враховуючи основні підходи сучасних історико-педагогічних досліджень до проблеми вивчення педагогічної персоналії, а також здійснити ґрунтовне, науково-об'єктивне, конструктивне вивчення проблеми виховного потенціалу казки як важливого засобу розвитку особистості молодшого школяра у спадщині В.О. Сухомлинського.

Вважаємо, що структура дисертаційної роботи є логічно продуманою, конструкція всіх наявних розділів відрізняється системністю і взаємообумовленістю.

Ознайомлення із текстом дисертації, авторефератом, публікаціями С. Світельської-Дірко у фахових виданнях дозволяє говорити про наукову

зрілість дослідниці, високий рівень її методологічної культури, сумлінне ставлення до представлених теоретичних узагальнень та висновків.

Методологічна основа дисертації забезпечила належне розкриття всіх граней дослідження: аналіз становлення і розвитку ідей, концептуальних підходів В.О. Сухомлинського про виховання дітей різного віку казкою, формування у них ціннісних орієнтацій у контексті історичної доби; висвітлення змістової парадигми наукових розвідок, присвячених вивченню спадщини В.О. Сухомлинського щодо з'ясування потенціалу друкованого слова (книги), літературних творів (оповідань, казок, новел тощо) у вихованні дітей у цілому та формуванні ціннісних орієнтацій у дітей, зокрема; системний розгляд та узагальнення педагогічних ідей та практичного досвіду В.О. Сухомлинського щодо виховної ролі в навчально-виховному процесі молодих школярів у літературно-педагогічних працях у контексті підходів сучасної педагогічної науки; розкриття основних напрямів творчої реалізації ідей В.О. Сухомлинського з практики роботи із книгою, друкованим словом, казкою у початковій школі сьогодення тощо.

Жодних сумнівів не викликає наукова новизна дисертації та практична значущість одержаних результатів. Дослідницькою вперше на основі широкого спектру першоджерел і наукової літератури обґрунтовано складові системи розвитку дитини за В.О. Сухомлинським, конкретизовано погляди вченого на виховання ціннісних орієнтацій молодих школярів у процесі використання казки, а саме: педагогічний зміст літературної, зокрема казкотворчої спадщини як важливого засобу виховання в учнів ціннісних орієнтацій; особливості використання казки в освітньому процесі Павлиської школи та доречність і важливість використання історично-вивірених форм роботи авторських шкіл при вирішенні актуальних завдань Нової української школи XXI століття; організаційно-педагогічні та науково-методичні умови реалізації завдань виховання ціннісних організацій у молодших школярів через казковий світ В.О. Сухомлинського; виокремлено структуру цінностей,

що формуються у дітей в процесі прочитання ними казок, створених В.О. Сухомлинським.

На особливу увагу заслуговує сумлінна праця С. Світельської-Дірко з літературними педагогічними текстами, із маловідомими архівними джерелами, що дало змогу поглибити й конкретизувати відомості як про педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського в цілому, так і про конкретно виокремлену проблему.

Практичне значення логічно пов'язане з науковою новизною та теоретичною значущістю роботи. Виявлені дослідницею матеріали, зміст та висновки дисертації допоможуть поглибити сучасні знання про педагогічний доробок В.О. Сухомлинського, можуть бути використанні в навчальному процесі вищих навчальних педагогічних закладів у підготовці вчителів відповідно до вимог сьогодення. Особливо важливою є для вчителів-практиків початкової школи, що сьогодні в процесі реформування змісту освіти, зокрема у контексті Концепції Нової української школи (2016р.)

Вважаємо роботу корисною для вчителів, бібліотекарів з огляду на необхідність формування бібліотечно-бібліографічної грамотності молодших школярів, що дасть дитині можливість оволодіти вміннями здійснювати інформаційний пошук та використовувати друковане слово (книжку, казку) у своїй щоденній життєдіяльності.

Дисертаційне дослідження завершують змістовні висновки.

Ми вважаємо, що наукові результати рецензованої дисертації полягають передусім у тому, що дослідниця, на основі аналізу праць В.О. Сухомлинського, архівних документів, широкого спектру наукових педагогічних джерел за визначеною проблемою цілісно і ґрунтовно вивчила особливості виховання молодших школярів формами, прийомами, долученням до казки як необхідної передумови входження дітей у світ книги, розвиток творчості, формування основ моральності.

Стверджуємо, що рецензоване дослідження відбулося і має незаперечну наукову цінність та практичну значущість, проте робота не позбавлена

деяких недоліків, стосовно яких хотілося б висловити кілька зауважень, що носять дискусійний характер:

1. Аналітичний жанровий зріз роботи характеризується тим, що автором у процесі дослідження (відповідно до теми) розглядається як жанр – казка. Без сумніву, такий підхід у розгляді дитячої казки, її виховного, морально-виховного потенціалу за В.О. Сухомлинським є конструктивним, проте зауважуємо, що й інші жанри дитячої літератури, створені ним (оповідання, легенди, притчі, балади), мають чітке виховне спрямування і можуть бути предметом вивчення в цьому аспекті.

2. Ґрунтовно розкриваючи психолого-педагогічні умови роботи з казкою в сучасній початковій школі на основі наукової спадщини В.О. Сухомлинського та практики роботи, керованої ним авторської школи (Павлиської), необхідно було б деталізувати організаційно-педагогічні умови їх реалізації.

3. Вважаємо, що запропонований авторкою аналіз базових дефініцій дослідження не доведений нею до логічного завершення. Так, дисертантка розкрила значення понять казка: «фольклорна», «літературна», «авторська», «функції казки – естетична, ідейна», «ціннісно-розвивальна», тощо, однак базове, на нашу думку, поняття «ціннісні орієнтації в історико-педагогічному процесі», здобувачкою не схарактеризовано. Це значно б систематизувало зміст роботи, надало роботі більшої логічності і системності та вберегло автора від смислових повторів.

4. У роботі, аналізуючи теоретичні підходи, концептуальні основи та практику використання казки у вихованні ціннісних орієнтацій молодших школярів за В.О. Сухомлинським здобувачка чітко розкрила форми, методи, прийоми такої роботи. Було б дуже цікаво побачити структурно-функціональні моделі формування ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки як у Павлиській школі, так і в сучасній.

5. У пропонованому дослідженні практично по всьому тексту зустрічається паралельне вживання дієслів у теперішньому і минулому часі

стосовно життя і діяльності В.О. Сухомлинського, що вважаємо не зовсім коректним в історико-педагогічному дослідженні.

Проте висловлені зауваження і побажання носять дискусійний характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження.

Так, з упевненістю можна стверджувати, що є всі підстави вважати дану роботу завершеним самостійним дослідженням, в якому розглянуто низку важливих і актуальних питань.

Дослідження С. Світельської-Дірко апробоване належним чином, вона брала участь у конференціях різних рівнів, результати дисертації представлено у 15-ти одноосібних публікаціях, 7-м із яких надруковано у фахових науково-педагогічних виданнях України, 1-на – в іноземному науковому періодичному виданні.

Надзвичайно важливим, на нашу думку, є факт впровадження результатів дисертаційної роботи у практику роботи навчальних закладів різного типу (шкіл, гімназій, колегіуму, школи-садка, навчально-виховного комплексу) різних регіонів, що незаперечно підтверджує актуальність і цінність здійсненого дослідження.

Публікації з теми дисертації та її автореферат повністю відбивають основний зміст і структуру дослідження. Своїм теоретичним рівнем, глибиною розкриття теми дисертація Світельської-Дірко Світлани Володимирівни «Виховання ціннісних орієнтацій молодших школярів засобами казки в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського» є завершеним, самостійним дослідженням актуальної проблеми, яка за своїм змістом, рівнем новизни і практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013р. № 567, що дає підстави для присудження Світельській-Дірко Світлані Володимирівні наукового ступеня

кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, психології
й освітнього менеджменту
Херсонського державного університету

В.Л. Федяєва